

HOBOJ (1)

ZÁKLADNÍ PŘEHLED PEDAGOGICKÝCH TÉMAT

(materiál určený zejména začínajícím učitelům základních uměleckých škol)

Autorka: Mgr. Gabriela Krčková

Duben 2013

Předpoklady pro hru na hoboj

Předpoklady pro hru na hoboj nemusí být zpočátku totožné se schopnostmi a věkem, jelikož je dítě ve vývinu. Také záleží na tom, v jakém prostředí vyrůstá. Zda absolutně v nehudebním, tudíž ani neví, že si může zazpívat a chytit konkrétní výšku tónu, tedy ovládat hlasivky a tím mít snazší hudební představivost, přičemž toto vůbec nemusí souviset s hudebním nadáním. Nebo v lepším případě je tu alespoň lehce rozvinutá schopnost hudebního vnímání ze základní školy. Pak je samozřejmě velká výhoda u dětí, které navštěvují třeba pěvecký sbor, nebo se jinak s hudbou od dětství setkávají.

Hovořím tedy o předpokladu m e n t á l n í m, tedy jakémsi hudebním nadáním, které je, nebo není od počátku projevu dítěte zřejmé.

Z tohoto poznatku mé zkušenosti plyne poučení, že stojí za to, nějakou dobu se s každým žákem zabývat a řádně vyzkoušet možnosti jeho hudebních schopností. V dnešní době je totiž hudba a její osobní provozování zvláště potřebné pro celistvý vývoj mladého člověka a dokonce je ověřeno že je i zdraví prospěšné. To není pouhá fráze či agitace pro studium hudby, ale faktologické potvrzení mnoha vědců, lékařů a matematiků. Tedy dejme dětem při zkoušce jejich hudebních vloh šanci a čas.

Nyní se dostáváme k předpokladům f y z i c k ý m.

Hoboj se stává čím dál tím populárnějším hudebním nástrojem, přes jeho obtížnost. Především obtížnost v začátcích. (Proto se začíná s výukou později, než je tomu u houslistů nebo klavíristů.)

Jelikož se jedná o nástroj dechový, do předpokladu fyzického patří ověření zralosti vyvinutí dýchacího ústrojí. Může to znít legračně, ale dostatečně vyvinuté plíce jsou základní podmínkou ke hře na hoboj, protože práce s dechem je základ. Co třeba astma - vyloučeno? Nikoliv. Jen to u malých dětí není vhodné. Pokud má začátečník nad 13 let, může se hrou na hoboj dokonce v určitých případech léčit (posilování dechového aparátu), ale v tomto případě se spíše doporučuje hra na flétnu. Zároveň jsou důležité správně vyvinuté z u b y. Pokud jsou příliš křivé, nejsou ideální kvůli možnému prokousání pusy zevnitř. Velké mezery mezi zuby zas způsobují větší tlak vzduchu v ústech a nápor na nátisk při hraní.

Jaké jsou ideální rty? Netroufám si posuzovat jako pozitivní předpoklad tenké rty, jak tomu bylo v minulosti, neboť v praxi je již ověřeno, že silné rty nejsou na závalu. Jde jen o to přizpůsobit nátisk a strojek, což lze - tak, aby nebyla utlumena vibrace třtinového dřeva.

Dalšími předpoklady jsou tělesná zdatnost a motorika prstů.

Mezi nežádoucí dispozice patří slabší zrak, silné brýle. Nedoporučuje se kvůli možnému tlaku na oční pozadí. Na vysvětlenou - vlastně zásadní překážka by to nebyla, ale je těžké uhlídat děti, aby nevytluzovaly tóny tlakem za každou cenu při domácí přípravě. V hodině je učitel zpravidla dovede k lehkému způsobu vyluzování tónů.

Výborným předpokladem pro hru na hoboj, zrovna tak jako pro hru na jiné nástroje, je hudební talent.

Přirozenou muzikalitu u dítěte poznáme podle jeho projevu - při zpěvu, pohybu, nebo pokud žák přechází na hoboj z jiného nástroje, na který nám zahraje. Již podle prvních taktů, podle vedení melodické linky a přednesu poznáme míru hudebního talentu. To se však právě u hry na hoboj může projevit až později, protože tvoření tónu a počáteční zmatek v ovládnání nástroje může toto (muzikalitu a hudební projev) do značné míry potlačit.

Dobrým předpokladem je celková u k á z n ě n o s t - je to otázka výchovy? Je to dispozice? Možná obojí. Ve výuce hry na hoboj je potřeba mimořádně, hlavně v začátcích, vnímat učitele kvůli zdravotním důvodům, týkajících se správného dýchání. Pak také kvůli zacházení s křehkou mechanikou na nástroji a kvůli opatrnému zacházení se strojky. Stačí málo a z hoboje nevytloudíme tón díky vlastní neopatrnosti.

Co je důležité na začátku výuky

Seznámení s nástrojem. Na hoboj zahrajeme, abychom předvedli jak zní. Pokud se žák neodradí specifickým zvukem, či pohledem na hrajícího učitele, pokračujeme stručným popisem nástroje. Pojmenujeme části, ze kterých se nástroj skládá - vrchní díl, střední díl a korpus. Zmíníme se, že je to nástroj vyrobený nejčastěji z ebenového dřeva a proto je potřeba o něj pečovat. Po každém hraní jej vyčistit k tomu určeným hadříkem (vytěrákem) aby dřevo neprasklo. Žák by si měl několikrát zkusit sestavit díly dohromady. Upozorníme na osazení mechanikou s různými polštářky, sloupky, šroubky, táhly, pérky, osičkami a klapkami a připomeneme, že každé neopatrné zacházení může způsobit ohnutí poměrně měkké kovové části - nejčastěji spojovacích "paciček" mezi vrchním a středním dílem. Pak by nástroj nemohl hrát, neboť mechanika je křehká a choulostivá na synchrony v mechanice a na případné nedokonalé krytí otvorů. Je to jednoduché vysvětlení - díky otvírání a dokonalému zavírání různých otvorů na základě daných hmatů vzniká řada tónů. Jak je vidět, hoboj je na péči a opatrné zacházení mimořádně choulostivý a to je třeba hned v začátcích zdůraznit. Mimochodem není od věci p o u č e n í, že se šroubky se nehýbe, což láká zvědavé typy po objevení šroubováčku v pouzdře nástroje (jediné hnutí šroubku může způsobit rozhození jinak seřazeného nástroje a ten je v okamžiku nehratelný). Stalo se totiž, že dokonce jedna maminka při domácím úklidu zvědavě otevřela pouzdro, prohlížela si nástroj své ratolesti a usoudila, že některé šroubky jsou nedotažené. Takže vzala přiložený šroubováček a pěkně poctivě všechny dotáhla. Nastalo pak veliké divení, že nástroj nevydal ani hlásku.... Proto takovýmto situacím raději předcházíme.

Na začátku výuky je důležité poučit žáka, jak se tv o ř í t ó n. Není na škodu, zmínit se o tom, že díky chvění dvou plátků se hoboj řadí mezi nástroje dvouplátkové, na rozdíl od klarinetu, který je jednoplátkový. Lidé si tyto dva nástroje často (hlavně podle zběžného pohledu) pletou, a proto hobojista již od samého počátku má znát základní rozdíl.

Strojek. Teprve se strojkem vloženým do vrchního dílu je hoboj celý nástroj. Doporučuji vysvětlit, že jsou to dva tenké plátky ze třtinového dřeva svázané nití na kovové trubičce opatřené korkem. Vysvětlit, že po ukončení funkčnosti strojku jej nevyhodíme celý do koše, nýbrž rozmotáme, či jakkoli oddělíme samotnou trubičku, aby se dala použít pro výrobu dalších strojků. Nám hobojistům to připadá samozřejmé, ale i tato neblahá zkušenost vzniká z nedostatečné informovanosti. Takže strojek je zasunutý v hoboji a nástroj je připraven ke hraní. Můžeme hrát? Nemůžeme. Aby se dal vyloudit tón, musejí se mít možnost plátky strojku chvět a k tomu je potřeba namočit je ve vodě na 5 - až 10 minut. Upozorníme děti, že nehodíme celý strojek do misky s vodou, ale stačí malinká sklenička asi tak s 1cm vody (aby byl alespoň výřez ponořen). Dřevo strojku natáhne vodu jako stoněk od květiny a pak teprve můžeme začít vyluzovat tóny.

Mezi tím si ukážeme jak se hoboje drží. Pravá ruka drží váhu nástroje vlastně na palci díky opěrce. Palec levé ruky je těsně pod oktávovou klapkou, přičemž prsty obou rukou směřují přirozeně ohnuté nad tři a tři klapky. Prsty jsou jemně roztažené, jako kočičí drápky a bříška prstů pak mačkají klapky. To je velmi zjednodušený popis základního uchopení nástroje. Lepší nežli tisíce popisů je přímé předvedení a zrcadlový vzor. Tedy když žák stojí proti učitelu a napodobuje ho.

Strojek je již zvlhčený a můžeme na něj nejprve jen tak písknout. Vysvětlíme lehké zahrnutí rtů a zkusíme vyloudit zvuky podobné brčení či kokrhání. Zvuky zkoušené na strojku postupně můžeme vyluzovat s konkrétním začátkem, tedy jakoby na slabiku " tý, tý, tý ". Pokud se toto zdaří, nasadíme strojek do hoboje, nadýcháme se a zkusíme zahrát první tóny. Doporučuji tóny, které se nejjednodušeji ozývají i jednoduše hmatají. Je to prvním prstem levé ruky zmáčknutá klapka, ozve se tón H1. Znovu se zhluboka nadýcháme a foukneme tak, aby neunikal vzduch kolem úst. Následuje druhým prstem zmáčknutá klapka, tón A1. Rty svrbí, motá se hlava, odpočineme si. Zkusíme to znovu, už je to lepší. Pokračujeme G1, Fis.. .

Hoboj se začíná ozývat a žák má velkou chuť ke hraní.

Jaké postupy lze využít při výuce

Dejme tomu že je druhá hodina výuky. Podařilo se nám vyloudit tóny ve střední poloze. Pokračujeme dlouhými tóny směrem dolů, zatím do E1, D1. A pak také podle zdatnosti ještě C2. To už je slušná zásoba tónů pro zahrání melodie, kterou si vymyslíme podle toho, které tóny jdou lépe, nebo si vzpomeneme na vhodný popěvek v reálném rozsahu. Je potřeba žáka naladit na jeho vlastní úspěch a pokrok. Během hraní hlídáme správný postoj a držení nástroje. (To ještě dlouho po začátcích na mnoha lekcích je toto třeba stále jemně připomínat a opravovat. Je běžné, že děti přinášejí do hry nové a nové chyby, týkající se tvoření tónu, postoje, dýchání apod.) Takže učitel zde má za úkol trpělivě vysvětlovat, opravovat, předvádět a vést.

Vysvětlíme žákovi například, že cvičení na hoboje by mělo probíhat ve stoje, aby byla kontrola správného dýchání. A nejen to. Pokud se postavíme vzpřímeně, nyní bez hoboje, nohy mírně rozkročíme, abychom získali pevnou stabilitu, zkusíme se trochu rozhýbat, jako strom ve větru. Zakroužíme rameny směrem dozadu, pak osou těla můžeme udělat malý kruh, jeden, dva, tři. Paže jsou uvolněné podél těla a hlavu držíme rovně, jako když nás něco táhne od temene hlavy nahoru. Zkrátka jako bychom chtěli tančit, nadlehčit se, ale chodidla máme jakoby přilepená na zemi. Toto je dobrá příprava k postoji při hraní, neboť pak bez problému uvolníme lokty při držení hoboje (přece jen váží přes půl kila) a také zápěstí a prsty jsou uvolněnější a ohebnější, nežli při upjatém, toporném a staženém držení těla a rukou. Konečky prstů jsou však zpevněny, aby byly schopny přesné synchronizace hmatů a pochopitelně poctivého domačkávání klapek. Pro děti toto nebývá problém, jen je potřeba od samého začátku na to dbát. Ve výsledku to znamená například nežbluňkat v různých vazbách tónů v legatu. Tolik zatím k technické přípravě.

V následujících hodinách, po zvládnutí základů hry, průběžně pokračujeme v osvojování správného dýchání. Jak na to? Osvědčená jsou dechová cvičení. Víme již, že dech opíráme o bránici a tak s ním můžeme hezky hospodařit a ovládat jej. Hra na hoboje vyžaduje správně posazený dech, abychom se příliš nenamáhali při hraní a nevháněli tak krev do hlavy, abychom se nedusili a dokonce třeba neztráceli vědomí z nedostatku kyslíku v mozku. To vše není vyloučeno následkem špatného dýchání.

Zkusme si tedy dechové cvičení pro nalezení a uvědomění si správně posazeného dechu. Jednoduše si sedneme na tvrdou židli, ruce jsou uvolněné směrem dolů a nohy zvedneme natažené v kolenu před sebe. Chvilku takto vydržíme a jen pozorujeme, jak nám tělo samo hezky přirozeně dýchá až do břicha. Nebo si leheme na záda na zem a položíme na břicho těžkou knihu. Snažíme se ji nadzvednout. S těmito poznatky se pak postavíme a učiníme hluboký nádech. To je kouzlo, jak se najednou dá také dýchat i v životě, bez hoboje. Nyní vezmeme nástroj a na tomto základě tvoříme hobojevé tóny.

Doporučuje se vždy před hraním začít dechovým cvičením - několikrát se zhluboka nadýchnout. Dech opíráme o bránici - to je sval, který nám pomáhá s dechem pracovat. Pomáhá nám ovládat intenzitu dechu k vytvoření dynamiky, k vytváření kultivovaného tónu. Také nám pomáhá překonávat nežádoucí nápor vzduchu na nátisk, což je základ pro tvoření tónu (může totiž vznikat určitý přetlak nespotebvaného vzduchu v ústní dutině a tak je obtížnější udržet sevřené rty - nátisk - bez vnějšího unikání vzduchu).

Učíme děti také pořádně vydechnout. To je další možné cvičení bez hoboje. Řádný výdech, až do maxima, chvíli zůstat takto a pak už jen pozorovat, jak se plíce samy, bez našeho snažení, přirozeně naplní vzduchem.

N á t i s k . Je to správné uchopení a podržení strojku v ústech – tak, aby se mohl rozeznít tón. Nesmí kolem úst unikat vzduch. Zkusme to žákovi vysvětlit takto - rty lehce zahrneme dovnitř přes zuby, jako bychom chtěli vyslovit důrazně písmeno "p". Můžeme si to i jen tak na sucho zkusit na různých slovech. Malý příklad: nádech, rty mírně zahrnuté dovnitř přes zuby, lehce stiskneme, pomalu chceme jakoby zavřenými ústy vydechnout prostřednictvím písmene "p". Třeba se vyloudí citoslovce " pche" Proudem vzduchu, který chce ústy ven, důrazně takto vyslovíme třeba slovo - p ára, - P epo, - p yl, - p ípa, - p ořez, - p ůl. Vždy začínáme dechovým akcentem, jako když chceme něco vyplivnout. Lze vymýšlet různá slova, děti mají zpravidla bujnou fantazii a baví je to. Tím se totiž vyvarujeme úporného stisku rtů a chybné strnulosti v jedné poloze. Je potřeba při stisku rtů zároveň pružnost, volnost a ohebnost. Děti si tak při domácím cvičení, (aby nesklouzli do zakusování strojku a mají třeba v hlavě zmatek, jak vlastně strojek v ústech držet) mohou vzpomenout na vyslovení zmíněného písmene. Určitě existuje mnoho dalších možností, ale tuto uvádím z osvědčené zkušenosti. Takto si začínáme tvořit n á t i s k. Hlavně si jej tvoříme pak pravidelným cvičením. Není zatím potřeba dlouho cvičit, je nutné alespoň pět dní v týdnu. Doporučuji žákům určit si konkrétní čas a klid na soustředěné cvičení - alespoň půl hodiny. Bez cvičení jsou všechny teorie k ničemu.

Takže učitel v hodinách prakticky dává návody, jak se má doma cvičit.

Přistupme nyní k vytváření tonů. Hned od počátku bychom měli vést žáka k určitému řádu. Mám na mysli začít hrát tóny od střední polohy - H, C, H, A, G, tedy nejjednodušší hmaty. Proč? Protože při těchto tónech je relativně malý odpor vzduchu, nenamáhají, ozývají se snadno a můžeme se tak soustředit na nátisk. Pokračujeme pak směrem dolů, vždy na určitý počet dob. Dejme tomu na 4 - 6 dob hraje dlouhé tóny. Každý tón zvlášť nasazujeme. Od samého počátku hlídáme žáka, aby netroubil, ale hrál. Učíme ho, aby se poslouchal a stále mu to správně předvádíme, aby získal představu o tónu a intonaci. Zde není na škodu předvést také hru špatně, předvést trubení bez korekce a vedení tónu, aby žák přímo slyšel a uvědomil si, jak to nemá být. To je velmi důležité a pro žáka i zábavné - hle, učitel se vžil do role klauna. Ale vzápětí to musí učitel napravit a oslnit krásným

tónem. Upozornit, co pro to udělal, a čeho se nedopustil. Takto žák brzy začne chápat rozdíl mezi ošklivým a hezkým zvukem. Zmiňuji se záměrně o zvuku, neboť začínající hobojista zpravidla vyluzuje zvuky nelibé, mečivé, troubící, silné, neotesané, „rozkřáplé“ a odpudivé. Postupně se zvuky mění v tóny a to je cíl výuky.

Po zdárných začátcích pokračujeme dále.

Už jsme si "ochočili" dech, nátisk a strojek, učíme se další hmaty tónů od střední polohy zatím do G2, stále ale pěstujeme dlouhé - vydržované tóny. Je ověřeno, že se pak vyplatí navázat na hraní oktáv na pomalé čtyři doby. Dáme si vždy čas na výdech a na nádech. Nespěcháme. Hrajeme tóny od E1 na 4 doby, nasadíme E2 na 4 doby a hezky přiladujeme. Pokračujeme nahoru. Pokud se nám to nedaří, opakujeme stejný tón dva až třikrát. Tak, abychom byli spokojeni se svým výsledkem. Až později přibereme tón A2. Je to totiž pro začátečníka první těžší tón ve vysoké poloze, který vyžaduje ještě více opřený dech o bránici aby zazněl čistě a zvučně. (Překonáváme zde větší odpor vzduchu, takže tlak na vzduchový sloupec v hoboji je větší.) Až po několika lekcích, když je toto zvládnuté, pokračujeme ve cvičení oktáv až do C3 .

Poznáváme různé tóny a jejich hmaty a rozlišujeme rytmické hodnoty (znalost základů hudební nauky se předpokládá).

Spolu s osvojováním si dalších nových hmatů by měl učitel neustále průběžně hlídat postoj a držení hoboje. Proč? Aby si žák pěstoval správné návyky a zbytečně si nekomplikoval pozdější hru například tuhými prsty, prohýbáním v kříži, skloněnou hlavou, křečovitými lokty, zvednutými rameny nebo nedostatečným dýcháním, což opět souvisí s postojem. Je dost přirozené a časté, že děti ve snaze překonávat další a další překážky nastávající s vývojem stále nových poznatků a v souvislosti osvojování si nových návyků ve hře na hoboj, zvláště pokud chtějí třeba rychle hrát melodie, které se jim líbí, tak snadno potom zapomínají na základní věci. Tedy na to, co jsem výše uvedla a taky na to, že je hoboj nástroj d e ch o v ý, takže tón se vytváří prostřednictvím dechu a ten dech je potřeba ovládat. Je to jakoby samozřejmé, a přitom jemné vedení v tomto smyslu na každé hodině tolik potřebné.

Nyní je na čase více se věnovat tomu, jak tvořit tón, začátek tónu, spuštění tónu, nasazení tónu. To je u hoboje poměrně choulostivá, ale zásadní věc. Praktická rada pro začátečníky - provádíme toto cvičení v rámci rozehrávky. A sice tenutovým opakováním na každém tónu čtyřikrát s tím, že páté opakování protáhneme na další čtyři doby dlouhým tónem, který zazní zdravě ve střední dynamice. Zvukově se nechá žák inspirovat a postupem času dokáže na tomto dlouhém tónu udělat diminuendo. Pokud se motá hlava, chvilku počkáme, zpravidla to do pěti vteřin přejde a můžeme pokračovat. Pokud se ale příliš namáháme, něco je špatně: těžko ovladatelný strojek, nebo nedýcháme správně, nebo hoboj nehraje - uchází, nebo nedomačkáváme prsty na klapky. Nebo jsme hladoví a unavení. To se hrát nedá. Potřebujeme ke hraní fyzickou kondici. Ale pozor, někdy ji naopak hraním získáme. Je to individuální.

Výuka hry na všechny hudební nástroje je v dnešní době praktikována většinou pro jednotlivce. Je to dobře a nebylo tomu tak vždy. V minulých dobách našich tatínků bylo běžné, že učitel na vesnici vyučoval housle rovnou třeba po čtyřech dětech, tedy hromadně. Ten samý učitel také vyučoval jiné děti klarinet tím též způsobem a také trubku. To vše se hodilo pro hru na pohřbech, do kostela, na zábavy. Dokonce je známo, že v jedné rodině kráva stála klidně při dojení jen tehdy, když chlapec hrál

na trubku. To proto, že byla zvyklá na příjemný zvuk tohoto nástroje, jelikož chlapec zásadně cvičil v chlěvě, aby nikoho nerušil. Co tím chci říci? Kam míří tyto úvahy? Dnes se totiž ocitá dítě - žák ve třídě sám s učitelem, který se věnuje pouze jemu, což je úžasné a zároveň zavazující. Učitelé nic neunikne, na žáka jsou kladeny určité nároky a někdy dochází i k jakémusi stresování, pokud se oběma stranám nedaří. Hudba působí na naše city a s tím se musí počítat. Zvláště u hoboje je citlivou záležitostí p s y ch i k a, neboť žák je vystaven nepředvídatelným a zákeřným problémům, o kterých již byla řeč (nástroj náhle přestane hrát z důvodů, na které hned nepřijdeme a myslíme si, že za to můžeme - praskne strojek, přestane krýt klapka, dostane se voda pod klapku, zapomenutý vytěrák v hoboji...). Je na učitelích, aby si u žáka vypěstovali naprostou důvěru po všech stránkách. Doporučuji při výuce pamatovat na pravdivost v projevu, myšlení a srozumitelné vyjadřování. Na principu jednoduchosti a citlivém zacházení se lépe chápe a získává kvalita probírané látky. Jak je to v praxi? Dejme tomu, že potřebujeme správně rytmicky zahrát nějakou skupinku not a dělá to problém. Dříve, než se začneme vztekat, že to nejde a vzápětí nastane pláč nebo truc (v horším případě je nám to jedno), zkusme si to zatleskat, zazpívat, zachodit - zatancovat, vyslabikovat pomocnými slovy (třeba i legračními) a hned to půjde lépe. Chce to jen fantazii a trpělivost. Samozřejmě za předpokladu, že postupujeme didakticky a tedy v daných možnostech a na dané úrovni hobojisty. Není na škodu v hodině látku i procvičovat. Nejedná se o zdržování, ale naopak je to dobrý návod, jak cvičit doma a se zábavou. Hra na hoboje nesmí být otrava.

Dokonce jedné holčičce, které se dlouho nedařilo vyloudit a udržet hobojevé tóny ve stejné výšce, velmi pomohla představa přírodních obrazů. Třeba za klavírního doprovodu rozloženého A-dur akordu zahrála tón A1 a představovala si přitom v dálce údolí mezi horami. Najednou to šlo. Nebudu popisovat další postupy, neboť fantazie dětí je nekonečná. Na další hodinu pak přinesla namalovaný obrázek, který jsem musela zahrát i já... Dostáváme se k různým možným způsobům výuky, abychom vyhověli různým dětským povahám a nenápadně je vedli k soustředěnému projevu.

S o u s t ř e d ě n í docílíme díky spolupráci s úrovní myšlení každého individuálního žáka. U každého je to jinak nastavené. Roztěkanost, neklid, odvádění pozornosti, může být důsledkem několika faktorů: - únava, rozladěnost (pod dojmem nepříjemné situace ve škole, s kamarády, v rodině), špatné svědomí (necvičil, něco zapomněl doma), vyložená nechuť tvořit hudbu - momentální (to je v tu chvíli lepší si jen povídat), alergie na učitele (schválnosti), alergie na jakékoliv povinnosti (díky nepřiměřené výchově v rodině, ve škole, kladení přílišných nároků), rozrušení z příjemných situací (mám narozeniny, jdeme na pouť, narodilo se nám štěně...). To vše by si měl pedagog uvědomit - co se dětem honí v hlavě a pokud možno je vysvobodit ještě před samotnou výukou. Tedy třeba v otázce - jak se máš - se dozvíme před prací vše důležité a pak již není pozornost rozptylována. Předpokladem je samozřejmě oboustranná důvěra. Měla jsem velmi talentovaného žáka, který dokud neřekl vtip a jak se daří dědečkovi, nemohl zahrát ani stupnici. Další průběh hodiny pak byl bez problému.

Vzkaz učitelům: před dětmi se ovládat, ale nepřetvařovat. Být vždy malinko napřed, nenechat se zaskočit.

Jak je to s výmluvami a lhaním? Když děti lžou, je to většinou ze strachu. Výuka hudebních předmětů, nástrojů, hoboje, by měla být radost - od slova rád hraji, chci hrát, pochopil jsem, že pro to musím něco udělat. Udělat si čas a cvičit. Každý sebemenší úspěch, když se mi podaří zvládnout zadání, je už právě ta radost a je to další motiv k dalšímu cvičení. Učitel je zde v roli autority, která žáka vede dle

svých schopností a zkušeností. Důležité je, že vede, nikoliv nutí, zmermomocňuje, dokopává, stresuje či odbývá nebo šidí. Jde sice o délku hodiny, ale především o obsah hodiny.

Jsou žáci, kteří nemají talent, ani vůli ke cvičení. Jsou z nějakého důvodu donuceni rodiči navštěvovat hudební školu, udělali přijímací zkoušku. Co s tím? Inu, jsem tu kvůli nim, a ne oni kvůli mně. A podle toho se řídit. Jediná možnost je trpělivost, objektivní náhled. Dát si laťku, čeho je žák schopen dosáhnout. Schopnosti u netaentovaných žáků se velmi zvyšují pílí a chtěním hrát na hoboj.

Jaké nejčastější chyby děláme

První chyba může nastat již při sesazování vrchních dílů hoboje. Učitel by měl občas zkontrolovat, zdali není potřeba namazat korky v čepech, aby žáci nemuseli příliš pevně stisknout hobojevou mechaniku a tím nedocházelo k nežádoucímu ohnutí kovových částí.

Všechny metody a rady bez cvičení jsou k ničemu. Vynechávat cvičení alespoň několika dlouhých tónů při rozehrávce se nevyplácí. Proč? Protože se pak dopouštíme mnoha chyb. Nevytvoří se správný nátisk a tím představa jaký by měl mít tón barvu a intonaci, špatně se hraje. Víme, že když vyndáme nástroj z pouzdra, je dřevo hoboje ještě ztuhlé, vyschlé, nezvlhčené dechem, v zimě i velmi studené a méně rezonuje. Není na škodu jej jen tak několikrát pomalu profouknout se zavřenými klapkami, to jest prsty v poloze C1. A co teprve strojek. Bývá na začátku více otevřený (vyklene se při namáčení ve vodě) a klade tak větší odpor v puse na nátisk, přičemž ústní svaly jsou ještě ochablé, nerozcvičené a tak může docházet k nepřiměřenému stisknutí strojku za cenu vyloučení tónů a zbytečné námaze. Proto začínáme tóny ve střední poloze, nejlépe se ozývajícími díky nástrojové dispozici. Takto si žák jednoduše a snadno usadí v podvědomí tvoření tónu. Hoboj začne poslouchat, tóny se daří bez námahy.

Nebo ne? Motá se hlava? Tak špatně opíráme dech nebo řádně nevydechujeme a jen dodechujeme. Už se hlava nemotá, ale tóny nehrají jak mají. Asi nedomačkáváme prsty.

Další chybou je zastrkávání strojku hluboko do úst, znemožňuje se tak ovládnání strojku a vysoké tóny padají v intonaci.

Zalamování strojku v ústech při pokleslém držení nástroje, nebo skloněná hlava v důsledku hraní z not položených na gauči, na židli, brání proudění dechu otevřeným krkem a tón je přidušený, nepřirozený. To také nastává v případě, že žák cvičí doma s obavou, aby nerozlítl souseda hobojevými zvuky. Zakusuje a tlumí strojek, kazí si nátisk. Ale chytrý žák umí hrát i ve slabé dynamice, protože si vyzkouší, že s více opřeným dechem a volným nátiskem dosáhne podobného efektu a zároveň krásného tónu. Rozlícený soused je překvapen a zatouží vidět hoboje zblízka a dokonce přijde na koncert. Nastane poznatek, že cvičit se dá všude, i v malém prostoru, ale s vtipností.

Další chyby nastávají ve způsobech cvičení. Dokonce si chyby můžeme pěstovat jako žampiony. A sice když se při hraní stále pleteme a hrajeme dál a dál, znovu se pleteme a tak to celé splétáme a pak se na hodině divíme, že jsme cvičili a neumíme to. Učitel má povinnost vysvětlit, jak se má cvičit bez chyb. Ví to? Ví jak nato? Zná to ze své praxe? Určitě ano. Pomalu, soustředěně, postupně, důsledně, nepřehrávat. Špatné noty napravit ihned a několikrát je zopakovat, aby se v hlavě nestačily usadit. Metody cvičení technických částí skladeb poradit a vyzkoušet již v hodině.

Jaké způsoby výuky můžeme zvolit

Jak už bylo výše řečeno, v dnešní době je výuka na hudební nástroje individuální a díky tomu mají žáci maximální péči a možnosti se zdárně rozvíjet ve svých uměleckých schopnostech.

Praktická výuka v začátcích by měla probíhat tak, že učitel průběžně p ř e d á d í, jak by měla hra na hoboj vypadat a žák jej napodobuje. Záhy již lze hrát dohromady třeba v intervalech, nebo ve snadných melodiích dvojhlasně. Tím se stává hra zábavou a žák se snaží obstát a vyrovnat se učiteli. Proto více cvičí. Někdy se tóny obou nástrojů tak prolínají, až má žák pocit, že on sám tak krásně hraje a to je dobrá inspirace a motivace.

Praktický průběh výuky: začátek hodiny - rozehrávka, pak technická cvičení, stupnice, akordy, etudy, přednes.

Tradiční i nové přístupy, nástrojové školy, jejich výhody a nevýhody

Tradiční způsob výuky je hra stupnic na začátku hodiny. Je to ověřený způsob a velmi praktický. Je to základ k vytváření veškeré hudby a pomáhá k harmonické představivosti, nehledě na základní technické vybavení. Takže stupnice a akordy jsou důležitou součástí výuky na nástroj. Zajímavé je, že ne všude ve světě je tato praktika na školách zavedena. Například ve Francii zřejmě občas upřednostňují hru pouze na základě rozličných technických cvičení a pak rovnou přednesovou. Zatímco přijímací zkoušky na konzervatoř u nás jsou stupnicemi podmíněné.

Nástrojové školy jsou velmi praktická věc, protože jejich náplň by měla vést k pozvolnému, promyšlenému postupnému zdokonalování hry v začátcích. Při správné volbě nástrojové školy má učitel jakousi šanci pro usnadnění v didaktice a má se o co opřít při výuce. Rodiče dokonce školy vyžadují kvůli lepší orientaci, důvěře v posloupnost učební látky a snadno kontrolují, kam až se jejich dítě dostalo. U nás jsou prakticky k dosažení dvě hobojové školy pro začátečníky. Je to obsáhlá škola Kubát - Smetáček, a pak pro menší děti škola M. Hoška.

Výběr etud a přednesových skladeb

Je logické, že výběr etud je závislý na zdatnosti žáka. Není dobré zadávání těžších etud nad jeho schopnosti. Naopak, vybíráme spíše lehčí etudy, aby snadno nacvičil technické problémy a již záhy v etudách pěstoval přirozenou muzikalitu. U přednesových skladeb platí totéž. Je to velmi specifické a individuální. V každém případě se snažíme od samého začátku výběrem repertoáru zaujmout a upozornit na zajímavosti, účel té které etudy, poradíme jak ji cvičit a jak pěstovat dynamiku.

Výrazové prostředky hry, kdy a jak je používat

Dynamika je jedním z prostředků výrazové hry. Opět záleží na předvedení možností učitelem a vysvětlení zákonitostí znělých a méně znělých tónů v různých polohách. Dynamika se jednoduše a dobře cvičí na dlouhých tónech. Kvalita zvuku je žádoucí ve všech dynamických odstínech. S tím souvisí poučení, jak vytvořit frázi, jak používat artikulaci, vazby, naučit se hrát staccato. Pozorujeme jak žák psychicky vnímá hru na hoboj, a vedeme ho k jeho vlastnímu přirozenému projevu. Na

základě objasňování hudebního záměru ve skladbách - práce s motivem, frázování, zároveň učíme žáka být sám sebou. Tak v něm rozvíjíme sebedůvěru a fantazii.

Jak motivovat žáky

Jak vůbec hboj ve škole (ve třídě) prezentovat. Jak se seznámit s tímto méně obvyklým nástrojem a jak přiblížit hru na hboj. Dále jaké je uplatnění hboje v budoucím čase. Myslím že dobrou prezentací je návštěva orchestrálního koncertu kde hrají hboje. Mnoho hudebních škol má vlastní školní orchestr. Pokud se ve škole hboj přímo vyučuje, je možností nabídka výuky na základě přijímacích zkoušek. Velmi užitečné pro žáka je hraní v komorním seskupení. Nejen sólově s klavírem, ale ve spojení třeba s houslemi, nebo v triu ještě s příčnou flétnou a violoncellem, nebo hra v kvartetu. Možností i repertoáru je dostatek již od nejjednodušších skladeb. Jak víme, první poznávání komorní hry nastává v momentě, kdy žák hraje s učitelem duo. Učí se přiladovat a rytmicky se přizpůsobovat. Tehdy si žák osvojuje představu, jak má hboj vůbec znít. Vnímá více či méně příjemný tón v barvě s ostatními nástroji a pozoruje, co všechno se dá zahrát a jaké barvy v souznění se vytvářejí. Nastává pocit většího smyslu hraní a uplatnění hboje, má úžasnou motivaci učit se další skladby, protože mu vlastní tvoření ve hře činí radost a zároveň se učí přizpůsobování v rytmickém i tónovém řádu.

Dále motivujeme žáky pochvalou za úspěch, výběrem přednesu v rámci jejich možností, kvalitními strojkami a výběrem pokud možno kvalitního nástroje který ladí a je seřízen tak, aby neucházel a neznemožňoval tak zdárnou hru. Motivujeme žáka tím, že má možnost zahrát si na koncertě, na večírku, na soutěži, při různých příležitostech, aby si ověřil, zda je toho schopen. Každé úspěšné vystoupení je dostatečný motiv k další práci. Neúspěšné vystoupení sice také, ale může vést k nejistotě a později ke stresům. Proto je potřeba dbát na řádnou přípravu před každou veřejnou produkcí.

Toto zpracování metodiky a didaktiky jsem vytvořila na základě vlastní praxe z koncertní a vyučovací činnosti, a také dokonce na základě poznatků (například s ovládním dechu) pana Františka Malotína, který krásně popisuje mnoho situací podobných hbojovým problémům ve své metodice nazvané "Příčná flétna". Dalo by se napsat mnoho dalšího o hbojových zkušenostech, které v životě každého produktivního hbojistu potkávají a které jsou velmi zajímavé a různorodé. Velmi si vážím všech českých slavných hbojistů, o nichž by měli být studenti poučeni, které by měli znát. Naštěstí jsou dostupné nahrávky nejrůznějších skladeb a rozsáhlých orchestrálních děl s nádhernými hbojovými sóly zahranými předními českými hbojisty, ale i nejrůznější sólové koncerty. To je dobrá motivace pro budoucího hráče na hboj - mít vzor, nebo několik vzorů. Učitel má sice možnost poučit, poradit, předvést, ale každý žák si nakonec vybere vzor podle své představy a tak to má být.

Další informace týkající se různých vzdělávacích seminářů a kurzů či soutěží najdeme snadno na webových stránkách k tomu určených, které jsou průběžně aktualizované. Nevýjímaje hbojovou literaturu, neboť v dnešní době je přístup k informaci o hudebninách díky internetu neomezený, včetně poslechových možností. Je to pak už jen otázka výběru podle vospělosti žáka.

Zpracovaná metodika kterou bych ráda doporučila je například "Úvod do poznání nových možností hry na hoboj" Miroslava Hoška (SPN, 1992) dále "Dějiny a literatura dechových nástrojů " Jiřího Kratochvíla, "Úvod do hudební psychologie" Bohumila Duška (Pedagogická fakulta v Plzni, 1972).